

Voorpagina

bij de foto: 'Als hoofdredacteur van het *Gereformeerd Gezinsblad* behoorde P. Jongeling [1909-1985] tot de voormannen. Vanuit zijn functie droeg hij bij aan de formulering en realisering van normen, waarden, doeleinden en verwachtingen in de vrijgemaakt-gereformeerde wereld.' [*Vuur en vlam 2*, pag. 142] Wat betekent het als een historicus van zo'n voorman schrijft dat hij zijn doel met verkeerde middelen trachtte te bereiken? [Lees verder op pagina 2]

Nr. 10, juni 1999

In dit nummer:

Recht doen aan het verleden
Generale Synode
Oorlogsgetroffenen

Titel (zie vorige nummers)

Pagina een

Logo

Colofon

...adcetera is een uitgave van het Archief- en Documentatiecentrum van de Gereformeerde Kerken in Nederland, Broederweg 16, 8261 GT Kampen. Telefoon: 038-3331688; Fax: 038-333189; E-mail: adcgkv@wxs.nl; Druk: drukkerij Bredewold, Wezep; Ontwerp: Peter Dees, Zwolle.

Redactioneel

Op de Generale Synode van de Gereformeerde Kerken was op 4 mei jl. het werk van het ADC aan de orde. Eén van de afgevaardigden wees toen op het belang van historische kennis, vooral voor jongeren. De wereld van Abraham Kuyper, waarmee de Vrijmaking nauw verbonden was, is voorgoed voorbij. Er is een generatie gereformeerden opgestaan voor wie je de naam van Kuyper moet spellen. Ze hebben geen trauma's en geen passies overgehouden aan hun gereformeerde opvoeding en staan voor hun besef niet in een traditie. Bij de vraag welke kant het op moet in onze kerken spelen voor hen historische overwegingen geen rol.

Het ADC weet heel goed dat het historische aspect er één is onder meer, maar als gereformeerden niet weten waar ze vandaan komen, is het moeilijk om af te wegen welke weg naar morgen ze moeten inslaan. De geschiedenis lijkt achter de horizon verdwenen, maar ze is als het roer van een schip: buiten zicht, maar bepalend voor de koers. Het is daarom goed dat de kerken de archiefzorg en het historisch onderzoek een warm hart toedragen. De synode gaf er blijk van; doet u het ook?

Pagina twee en drie

Op vrijdag 28 mei hield drs. G.J. van Middelkoop, oud-rector van de Guido de Brès Scholengemeenschap te Amersfoort en hoofdredacteur van De Reformatie, voor een gevulde aula van de Theologische Universiteit een ADC-lezing over de vraag: hoe doen wij recht aan het verleden?

Recht doen aan het verleden

De aanleiding voor zijn lezing was de verschijning van de bundel historische opstellen *Vuur en vlam. De organisatie van het vrijgemaakt-gereformeerde leven 1944-1994*, onder redactie van drs. W. Bouwman en dr. R. Kuiper.

Van de kritische recensenten van dit boek werd Van Middelkoop uitgenodigd de ADC-lezing te verzorgen, terwijl redacteur Kuiper werd gevraagd als co-refenet te reageren op de lezing.

Het resultaat was een levendige en verhelderende discussie, die zich op twee hoofdpunten toespitste. In de eerste plaats op de aard van de geschiedschrijving in *Vuur en vlam*. Terwijl Van Middelkoop met diverse voorbeelden het tendentieuze karakter ervan laakte, verdedigden Kuiper en enkele van de auteurs het objectieve karakter van hun werkwijze. Wel erkenden zij dat hun mening niet het eerste woord was - er waren reeds gedenkboeken en ego-documenten uitgegeven - noch het laatste: reeds werd op enkele onderdelen nader onderzoek verricht, terwijl Kuiper ook het misverstand bestreed, als bedoelde *Vuur en vlam* de eerste echte vrijgemaakte geschiedschrijving te zijn. *Vuur en vlam* was anders dan de gedenkboeken, omdat het de auteurs er om ging de geschiedenis van de vrijgemaakte wereld op basis van bronnenonderzoek weer te geven, en niet om die te rechtvaardigen in een finalistische beschrijving. Van Middelkoop bleef echter van mening dat deze methode de auteurs niet had gevrijwaard van tendenties, die van weinig waardering voor de winst van de Vrijmaking en voor de arbeid van vorige generaties blijk gaf.

Hiermee komen we aan het tweede hoofdpunt in de discussie. Van Middelkoop had opgemerkt dat de instemming met de scheuring van de jaren zestig bij een jongere generatie vrijgemaakten vaak afwezig was. Zij vinden die scheuring veelal onbegrijpelijk en onnodig. In *Vuur en vlam* leek nu ook de Vrijmaking onder de hamer te komen. Hier trok hij een grens. Van een gereformeerd historicus moet verwacht kunnen worden, dat hij de Vrijmaking als een zegenrijke gebeurtenis aanmerkt. De gedistantieerde beschrijving in *Vuur en vlam* was in dit opzicht onder de maat, aldus Van Middelkoop. Kuiper wees deze kritiek af. De Vrijmaking waardeerde hij als een terugkeer naar Schrift en belijdenis, waarvoor dankbaarheid past. Maar hij meende dat een historicus ook aandacht diende te vragen voor meer dan alleen dit geestelijke aspect. Zijns inziens kwamen er kort na 1944 nieuwe opvattingen naar voren binnen de vrijgemaakte kerken, die hij aanduidde als een 'nieuwe logica'. Er werden in een normatieve redeneertrant consequenties uit de Vrijmaking getrokken, die menigeen, die daarin niet mee ging, in een benarde positie bracht. Op dit aspect hadden verscheidene auteurs van *Vuur en vlam* inderdaad kritiek. De vraag voor Van Middelkoop was of deze houding er niet toe leidde dat de vrijgemaakte geschiedenis nu en dan werd beschreven als een 'rariteitenkabinet', met vrijgemaakte voormannen die geleid werden door minder edele bedoelingen, terwijl de historicus er toch juist op uit moet zijn om het doen en laten van de vorigen begrijpelijk te maken. Kuiper hield vol dat er soms

minder geestelijke bedoelingen in het spel waren en dat het niet goed was die als historicus te negeren.

De verschillen in opvatting zijn na deze middag van debat niet kleiner geworden, misschien wel anders. Enkele auteurs hadden de indruk, dat Van Middelkoop hun kerkelijke betrokkenheid discutabel stelde. Dat was niet zijn oogmerk, maar wel had hij bewust aandacht gevraagd voor de vraag, of geschiedschrijving à la *Vuur en vlam* wel *gereformeerde* geschiedschrijving mocht heten.

Pagina vier

Generale Synode te Leusden

Van 7 april tot begin juli is mw. drs. I. van der Lugt voor drie dagen per week uitgeleend aan de Generale Synode te Leusden. Van dinsdag tot donderdag voert zij het secretariaat van de synode. De synodeleden zijn ingedeeld in vijf commissies. Deze commissies hebben elk twee computers tot hun beschikking en alle computers zijn met elkaar verbonden via een netwerk. Per commissie is een contactpersoon voor het secretariaat aangesteld. Hij is de enige die op het secretariaat mag komen om te printen, kopiëren of andere zaken. Het meeste werk, zoals typen, printen, kopiëren etc, doen de synodeleden zelf. Het secretariaat zorgt voor de archivering, de verspreiding van informatie en ondersteunt bij problemen en onvoorziene zaken. Het secretariaatswerk heeft voor het ADC een belangrijk voordeel. Er is nu een unieke gelegenheid om de archiefvorming van het begin af aan te begeleiden. Gewoonlijk werd na afloop van de synode het archief afgeleverd en vervolgens geordend. Nu heeft het ADC reeds voorafgaand aan en tijdens de synode invloed op de wijze van archiveren. Van deze gelegenheid is gebruik gemaakt om de archiefvorming anders te organiseren. Voorheen werd het archief gevormd door series acta, ingekomen en uitgegane stukken en de besluiten in diverse stadia op chronologische volgorde. In de praktijk blijkt een synode echter op onderwerp te werken richting besluitvorming. Daartoe dienen ingekomen stukken, een werkpapier, een concept, een voorstel en een besluit en uitgaande stukken. Het ADC volgt in de archiefvorming nu deze werkwijze. Zo ontstaan er dossiers op onderwerp, die alle via de acta, die ook onderwerpsgewijs zijn opgezet, zijn op te zoeken. Tijdens de afwezigheid van mw. Van der Lugt, neemt drs. J. Schoemaker een deel van haar taken waar op het ADC. Hij werkte eerder op het ADC en houdt zich tevens bezig met de afronding van zijn toen begonnen inventarisatie van het archief van de Theologische Universiteit.

Onderzoek oorlogsgetroffenen

In 1998 heeft de regering de onafhankelijke Stichting Terugkeer en Opvang Oorlogsgetroffenen (SOTO) ingesteld. Haar opdracht is te onderzoeken hoe vanaf 1944 de terugkeer en opvang is verlopen van getroffenen uit de Tweede Wereldoorlog, zoals Joden, zigeuners, politieke gevangenen, dwangarbeiders in Duitsland en in bezette gebieden en in de kampen in Nederlands-Oost-Indië geïnterneerde burgers en militairen. Dit onderzoek moet in 2001 uitmonden in een aantal publicaties.

Eén van de aspecten die in dit onderzoek aan de orde komt is de houding van de kerken ten aanzien van de terugkeer en opvang van de oorlogsgetroffenen. De SOTO wil daarom ook graag op de hoogte worden gesteld van de houding van de Gereformeerde Kerken (vrijgemaakt). Zij zoekt op drie onderdelen nadere informatie:

- zijn er door de kerken (plaatselijk, in classicaal of synodaal verband) uitspraken gedaan inzake de terugkeer en opvang van oorlogsgetroffenen;
- zijn er plaatselijke kerken, die een opvallende (positieve of negatieve) rol hebben gespeeld ten aanzien van de terugkeer en opvang;
- waar zijn (nog onbekende) gegevens te vinden over deze aangelegenheid?

Indien u de Stichting met informatie op deze punten kunt dienen, wordt u verzocht contact op te nemen met de SOTO-onderzoeker, die zijn werkzaamheden richt op dit aspect: de archivaris en historicus J.H. Kompagnie, Kievitstraat 20, 2802 EH Gouda, tel. 0182-523168.

Archiefcursus

De archiefcursus in Utrecht op 14 en 28 april was de laatste in de rij van 13 cursussen die door het gehele land zijn gehouden in de periode van september 1997 tot april 1999.

In het afgelopen half jaar is de cursus drie keer verzorgd. Van 17 februari tot 3 maart waren we te gast bij de Gereformeerde Kerk te Apeldoorn-Centrum, waar het archief van deze gemeente werd bewerkt en geordend. In de provincie Gelderland waren veel aanmeldingen voor de cursus en daarom werd een tweede cursus in Harderwijk georganiseerd. Van 11 maart tot en met 1 april werd het archief van de Gereformeerde Kerk te Harderwijk ontniet, beschreven, overgepakt in zuurvrij materiaal en voorzien van een plaatsingslijst. Het archief van de Gereformeerde Kerk te Utrecht Noord-West werd op de laatste cursus behandeld.

De cursussen werden in de afgelopen twee jaar verzorgd door F. Rozemond, archivaris van de Gereformeerde Kerken in Nederland te Leusden (GKN), A.J.J. van 't Riet, archivaris van de Nederlandse Hervormde Kerk te Leidschendam en door mw. I. van der Lugt, archivaris van de Gereformeerde Kerken in Nederland (vrijgemaakt) te Kampen (GKV). Er werden dertien cursussen gegeven aan in totaal 139 cursisten die plaatselijk het archief van de kerk of classis beheren. Hieronder volgt een overzichtje van de plaats, het archief en het aantal deelnemers per cursus:

1. Kampen - archief GKV Schouwerzijl (10)
2. Enschede - archief GKV Enschede-Noord (10)
3. Oosterwolde - archief GKN Oosterwolde (10)

4. Hoogezand-Sap. - archief GKV Hoogezand-Sappemeer (10)
  5. Pieterburen - archief GKV Pieterburen (10)
  6. Grijpskerk - archief GKN Grijpskerk (9)
  7. Sint-Pancras - archief GKN Sint-Pancras en Heerhugowaard (12)
  8. Assen - archief GKV Ommen (14)
  9. Gouda - archief GKV Gouda (9)
  10. Capelle aan den IJssel - archief GKV Capelle aan den IJssel-Noord (14)
  11. Apeldoorn - archief GKV Apeldoorn-Noord (13)
  12. Harderwijk - archief GKV Harderwijk (8)
  13. Utrecht - archief GKV Utrecht Noord-West (10)
- Heeft u de cursus gemist en toch hulp nodig, dan kunt u contact opnemen met het ADC in Kampen, tel. 038-3331688.

Aanwinsten

In het afgelopen halfjaar zijn de volgende archieven en verzamelingen ontvangen:

- * *Archief Bond van Mannenverenigingen op Gereformeerde Grondslag, 1946-1991 en het archief van de Bond van Gereformeerde Bijbelstudieverenigingen, 1991-1998*
- * *Archief van de verenigingen Mesoz, Meschobor, Vrouwenhulpactie; de stichting Hulp aan Verre Naasten en de vereniging De Verre Naasten, 1979-1989*
- * *Aanvulling op het Archief-R.H. Bremmer*

marge pagina zes

Zomervakantie

In verband met de zomervakantie is het ADC van donderdag 1 juli tot en met vrijdag 23 juli 1999 gesloten. Vanaf maandag 26 juli 1999 bent u weer iedere werkdag van 9.00 tot 17.00 uur van harte welkom.

Adreswijziging

Wilt u een wijziging in het adres van het scribaat/archiefbeheer ook aan het ADC doorgeven? Dit geldt ook als er een (nieuwe) archiefbeheerder wordt aangesteld in de gemeente. Met die adreswijzigingen houden we ons bestand actueel en krijgt de juiste persoon ook de juiste informatie. Bij voorbaat dank voor uw medewerking.

Achterkant - Advertentie

Naast het plaatje (plaatje = 50% van het origineel)

(Citaat 1:)

'Een boeiend en soms ontroerend monument' (Dingeman van Wijnen in *Friesch Dagblad*)

(Citaat 2:)

'De betovering van vriendschap' (Willem Otterspeer in *De Volkskrant*)

(Gegevens)

Omvang 192 pag.

Winkelprijs f 39,50

ISBN 90 259 4697 6

Uitgeverij Ten Have, Baarn

Onder het plaatje over de hele breedte:

J. de Bruijn en G. Harinck (red.), *Een Leidse vriendschap. De briefwisseling tussen Herman Bavinck en Christiaan Snouck Hurgronje, 1875-1921*, Passage reeks 11

Zonder hun religieuze en politieke verschillen te verbloemen trachten twee Leidse studievrienden - de arabist en islamkenner C. Snouck Hurgronje (1857-1936) en de theoloog H. Bavinck (1854-1921) - in een levenslang contact 'anderer ernstige overtuiging' te begrijpen, om daarmee hun eigen 'geestesorganen te scherpen'. Uit hun briefwisseling blijkt dat dit met hoffelijkheid en respect, maar ook met grote openhartigheid geschiedde. Op scherpzinnige wijze leverde de vrijzinnige Snouck Hurgronje commentaar op Bavincks ontwikkeling als gereformeerd theoloog, terwijl Bavinck in Snouck een gesprekspartner had buiten zijn eigen kring, tegen wie hij zich vrijmoedig kon uitspreken over allerlei actuele kwesties van kerkelijk en politiek belang.